

L. RÉDEI MÁRIA:^{*} A migráció gazdaságtana

Abstract

The aim of this paper is to draw the attention of researchers to the gain of spatial mobility. The gain of host countries from the international movement can be strengthening by a better understanding of migration management. The different actors of the movement are able to deliver irregular advocacy of their interest. Although, the national rules are able to keep the security, beyond the legal issues, they have limited efforts. As we know the implementation of flow is happen on a given geographical place. The regional actors had an important role to harmonize the territorial demand and supply, to make a good choice and contribute to integration.

The human capital is one of the major out breaking point of the economical crisis. So this is a common interest of the workers and the employers to find the effective solution. The dialogue of host and sending countries is essential, and it should be extended by regional view. By the rising awareness of migrants it is not far the moment, when spatial aspects will incorporate the individual interest to do a better daily practice. It looks the student mobility is the most effective way of upgrading the brain, skill and to be familiar by different paths on the world wide.

1. Bevezetés

A globalizált világ egyik jellemzője az, hogy a távoli tájak hírei is gyorsan jutnak el egyik helyről a másikra, ami hatással van a munkaerőre, a termelésre. A globalizáció meghatározó jellemzője ez a *folyamatos összehasonlítás*, ami versenyhelyzetet teremt, alkalmazkodást kíván. Az *alkalmazkodás* látható és többnyire követhető formája a térbeli elmozdulás. A világ összehasonlíthatósága azzal a hatással járt együtt, hogy nőtt a gazdaság szereplőinek mobilitása. A *szabad áramlási tér* jogi megvalósulásával, mint az Európai Unió, NAFTA, a rugalmas alkalmazkodása a versenyképesség követelménye lett, és ez hozzájárult a vállalkozások és az emberek migrációs hajlandóságának fokozódásához.

A világ folyamatainak értékelése növekvő mértékben gazdasági szempontok, az *értékelvűség* alapján történik. Számos kutatás erősíti meg azt, hogy a humán erőforrás és annak felhasználása ebben döntő jelentőségű. Az ismert elv, miszerint, a megfelelő időben, helyen és feladatra történő alkalmazás gyors reagálású térbeli elmozdulással képes megvalósulni. Ebből a megközelítésből nézve az jelenti a legfőbb kérdést, hogy az ember egyik helyről a másikba történő elmozdulásával kinek, mikor és mekkora haszon, illetve veszteség keletkezik. A válasz legfőbb korlátai pedig abban rejlenek, hogy mennyire mérhető – pl. elszakadás a megszokott környezettől, alkalmazkodás az újhoz, vágy, erőfeszítés, mennyire eltérő időszakban jelennek meg –, és döntően ebbe a szintbe (egyéni vállalati) nem látunk be.

A témához kapcsolódó elemzések állami, munkaadói oldalról tekintik át a kérdést, és ritkán jutnak el az egyéni szintre.¹ Miközben az eredményes stratégiai törekvések egyik általános iránya az kell legyen, hogy a közösségi és az egyéni érdek egymáshoz közelítsen.

^{*} DSc, ELTE TTK Földrajz és Földtudományi Intézet, a Földrajztudományi Központ vezetője, Társadalom és Gazdaságföldrajzi Tanszék.

Azaz az államnak is legyen érdeke a szabad áramlás minden elemének – tőke, áru, szolgáltatás és munkaerő – megvalósulása, mint a migráló személynek. A migráció jó *visszajelzője* annak, hogy a várakozások az új környezetben teljesülnek-e, vagy sem. Ha nem következik be az erőfeszítésekért elvárt többlet, akkor visszavándorlás következik be.

2. Kinek az érdeke?

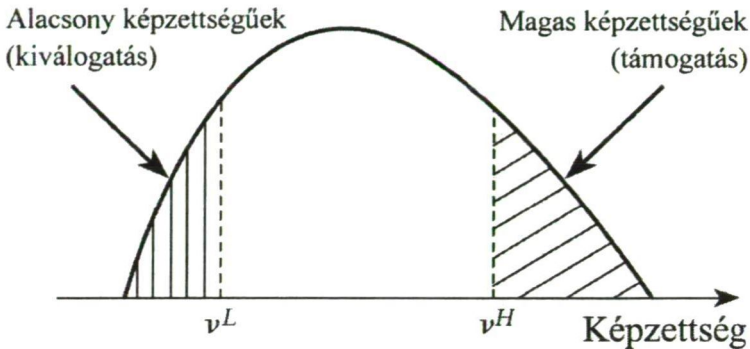
A migráció gazdaságtana a munkavállalói érdekképviseltek által megrendelt tanulmányokban fordul elő. Tudományos szempontból Borjas Gy. (1994)² cikke mérföldkövet jelent. A következőket írja: „Ezek a kérdések a politika meghatározó irányait követik. Miszerint az a migráns, akinek a munkája magas termelékenységgű, és gyorsan képes alkalmazkodni a befogadó ország munkaerő piacához, az számottevő módon hozzájárul a befogadó gazdaság növekedéséhez. Ugyanakkor a befogadóknak tudatában kell lenni azzal is, hogy a belépő személy, a már ott élők igényeit meghaladó mértékű szociális és társadalmi kiadással jár együtt. Nevezhető ez a beilleszkedés költségének is. Ez a kiadás annál kisebb, minél 'hasznalóbb' a belépő személy az ott élő lakossághoz. És nehezen mérhető, de a beilleszkedési képessége is meghatározó. Amennyiben a migráns képességei piaci keresletet töltenek be, nemcsak hasznot képeznek, megkönnyítik a beilleszkedést, és foglalkoztatásuk hatással van a helyi munkaerő piac jövedelmi különbségére, különösen abban az esetben, ha több kultúra van jelen.” Mindez aláhúzza a befogadás elveinek sokoldalú, *több szereplős egyeztetési* igényét. Az eredményes egyeztetés több hasznot jelenthet.³ Azokon a helyeken, ahol nagyarányú, hirtelen beáramlások valósultak meg, azt látják, hogy felhígultak a korábbi szabályok, a korábbi napi helyzetek etnikai alapokra kerültek, és konfliktusok alakultak ki.⁴

Ismeretes, hogy a befogadás során nemcsak magáról a kérelmezőről, hanem a vele együtt érkező hozzátartozókról is döntünk. A döntés során célszerű vizsgálni a vele együttérkezők számát és életkori összetételét. Mindez hatással van a vele együtt érkezők szocializációs költségeinek terheire. És az általuk befizetett járulékok öregségi alapjaira. Ha az érkezők életkora fiatal, akkor saját befizetéseik növelik a nyugdíjalapot, ha idősek, akkor a már mások által befizetett alapok fogyasztói lesznek. Tehát nemcsak a hazai munkaerőpiaci kereslet jelenti a kiválasztás alapját, hanem javasolt jövőbeli számításokat is végezni arra vonatkozóan, hogy ezzel hány fő belépéséhez járunk hozzá. Milyen felzárkózási költségeket vállalunk, vállalnak az adófizetők, és eltérő országból történő befogadás esetén ez miként változik? Valamint az érkezőkkel mekkora járulékos fizetésével kalkulálhatunk? Ezért kiemelten fontos a belépők életkor szerinti megoszlásának elemzése. Milyen hatással lehet az új érkezése a helyi munkaerő piacra? Erre a kérdésre nem is a központi/állami befogadás adja meg a választ, hanem az adott földrajzi hely. Ezért fontos a helyi szereplők migrációs szerepével foglalkozni.

A válogatásra vonatkozóan Borjas úgy fogalmaz, hogy „best of the worst”-tól a „worst of the best”-ig halad a kiválasztás. Azaz a kevésbé alkalmas tömegeből kell kiválasztani a legjobbat, ő ezt negatív kiválasztásnak nevezi. A másik végleten pozitív kiválasztás esete az, amikor kisebb számú legjobbakból választjuk ki a kiválókat.

Amint azt az ábra is összefoglalja, az alacsony képzettségűekből válogatással, a magasabb képzettségűekből támogatással történik a befogadás. A kiválasztás tökéletesítése érdekében céljuk a minél nagyobb kínálat felkeltése, amit aktív hívogató politikával valósítanak meg. A fokozott érdeklődés határozott kiválasztási gyakorlattal párosul. A legjobbaknak vörös szőnyeggel („red carpet”), a nem kívánatosoknak visszautasító piros lappal („red card”) választanak.

A világban vándorlók négyötödének nincs iskola végzettsége vagy alacsonyan képzett, és csupán egyötöde olyan, aki magasan képzett. Az előbbieket keresik a bejutás réseit, míg a képzett kisebbség több lehetőség közül képes választani. Ezen alku során mindkét a „win-win” helyzet elérésére törekszik. A fogadóknak szükségük van ő képességeire, a bejutni kívánó pedig tudja, hogy ott fejlődőnek, hasznosulnának a képességei, ami később referenciát is jelent.

1. ábra. A képzettség és a migrációs bejutás kapcsolata
(Forrás: Borjas, 1994. Journal of Economic Literature
<http://ksghome.harvard.edu/~GBorjas/Papers/JEL94.pdf>)

Ezzel összefüggésben értékeli Salt (2007) a külföldiek munkavállalási rendszerét az Egyesült Királyság példáján, de megállapításai több országra vonatkoztathatók. Miszerint, a nemzetközi gyakorlattal rendelkező cégek érdekei jobban érvényesülnek, mint a helyi vállalkozásoké. Írásában azt összegzi, hogy a nemzetközi vállalatok olyan globális gyakorlattal rendelkeznek, amiben jobban képesek megszerezni a számukra szükséges és legjobb munkaerőt. Mi több, a helyi alkukba is jobban érvényesítik törekvéseiket. Így a helyi munkaerő ügynökségek eszközei hatástalanok maradnak. A migráció munkaerő kereslet hajtó eleme, ez teszi láthatóvá ezeket a folyamatokat. A nemzetközi vállalatokon belüli munkaerő áthelyezés, vagy az üzleti utaztatás (incentive travel) azonban, bizalmas, és alig nyújt betekintést az üzleti stratégiákba. Azt állapíthatjuk meg, hogy a külföldi üzletmenet, a kereskedelem és a munkaerő folyamatai napjaink új földrajzát rajzolják fel.

Azzal, hogy nő azon országok száma, ahol a fiatalos életkori összetétel miatt megnő a migrációs nyomás, és új térségek kapcsolódnak be, ahonnan érkeznek, további kihívásokat jelentkeznek. A legtöbb bevándorló ország gyakorlatában azt látjuk, hogy a befogadás döntő része (60–70%-a) *családegyesítési* alapon történik, amiben a nem játszik szerepet a képzettség, a központi akarat nem tudja érvényesíteni munkaerőpiaci érdekeiket. A *foglalkoztatottsági szempontú befogadás* jó esetben is csak 10–15% körül van. Ha nem olyan emberek jutnak be a fogadó országokba, akikre szükség van, akkor új helyzet áll elő. Amennyiben a helyi lakosságtól magasabb végzettségűek érkeznek nő a nemzeti szellemi tőke, de sok esetben ez nem serkenti az ott élőket képzésre, elsorvasztja a helyi képzési helyeket. Ha a helyi lakosság végzettségénél alacsonyabb képesítéssel érkeznek, nagy arányú „felzárkóztatási költséget” vállal magára a befogadó.

Történelmi idők óta az volt a jellemző, hogy munkaerő vándorolt a termelés helyszínére. A globalizációval a termelés is mobilabbá vált, függetlenedett a természeti erőforrásoktól, a késztermékekben megnőtt az ún. hozzáadott érték, és kereste az alkalmas munkaerőt. A földrajzi mobilitás, határokon belül és azokat átlépően, összefüggésben van a *munkahelyek térbeli áthelyeződésével*. Azzal, hogy a világ egyes térségei összehasonlíthatóbbá vál-

tak, és a térbeni és időbeli elérhetőség zsugorodott, valamint a termelésben a szállítási költségek szerepe megnőtt, a komparativitás helyett a versenyképesség kapott helyet. Komparatív előnyök helyett a kompetitív előnyök elemzését javasolja Porter (1993).

A globális és a lokális paradox lényege éppen az, hogy a szállítási költségek és a fogyasztói piac iparági szinten mozgatja a termelést. Így beszélünk a vállalkozások migrációjáról.⁵ Azok az ágazatok, amelyek nem stratégia jellegűek és képesek a termelés gyors áthelyezésére, pl. nagyarányú képzetlen élő munkaigényűek, azok gyorsan változtatják helyszínüket profitérdekeik szerint. Napjainkban éppen úgy tapasztalható a munkaerő mozgása a munkahely felé, mint a termelés helyszínének elmozdulása a munkaerő felé. Az ún. transznacionális áthelyeződés gyorsul. Jó hazai példa az áthelyezésre a feldolgozóipari térbeli átrendeződése, amely munkaintenzív ágazatai betanított és a technológia intenzív ágazatai szakképzett munkaerőt igényelnek.⁶

A határokat átlépő migráció a szabad áramlás része, amelyben a tőke, az áru kereskedelem, és a szolgáltatások, munkaerő áramlik. A 4 elem értékelése azt mutatja, hogy mozgásuk nem együttesen és nem azonos érdekek alapján történik. A tőke a leggyorsabb, ezt követi a szabad kereskedelem és annak kiteljesedése, végül a munkaerő korlátozás nélküli áramlása. Alig van olyan gazdasági régió, ahol ez összhangban képes megvalósulni. Ennek oka főként abban keresendő, hogy a 4 elem képviselői eltérő érdekérvényesítő képességgel, tapasztalattal rendelkeznek.

Az elemzés az alábbi megállapításokat, javaslatokat teszi:⁷ Az lenne az ideális, hogyha kevesebb nemkívánatos migráns lenne, és a szabad áramlás valóban korlátok nélkül zajlana. Javaslatként felveti, hogy a munkavállalók által fizetett 20–40% adó felhasználható lenne arra, hogy a *tartózkodási engedélyek időkorlátja lazuljon*, és a munkábaálláskor indulási támogatást nyújtsanak. Ez egy példa arra, hogy miként tehető hatékonyra a kínálatból a számukra alkalmas munka. E folyamatban a fejedelmek fontos szerepet töltenek be. Ezzel kevesebb lenne azon esetek száma is, amikor magasabb végzettséggel rendelkezők a végzettségüknél alacsonyabb tevékenység elvállalásával igyekeznek túlélni a beilleszkedés idejét.

3. A humán tőke jelentősége

A térbeli mobilitás a XX. század második felétől a gazdasági, politikai folyamatok meghatározó eleme lett, és változó jellege miatt bekerült az érdeklődés központi körébe. A migrációban résztvevők növekedése és a sokfajta kultúra bekapcsolódása fokozta a kezelési nehézségeit. Miközben egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy a folyamat irányítása haszonnal jár. A mobilitás okozta hatások több vonatkozást érintettek, és hosszú távon érvényesültek. A hatások értékelésében elsődleges és mindig kiemelt volt a biztonság kérdése. Ha ezzel nem kellett számolni, akkor az elérhető haszon állt a befogadók érdeklődésének középpontjában. Döntési helyzetben többnyire a célország volt. A fogadó fél elvárásait és támogatandó elveit a kiválasztáson, a befogadás szabályozásán keresztül juttatta el az érdeklődők számára.

A formálódó helyzetet néhány folyamat tovább erősítette. Azzal, hogy a potenciális migrációs források földrajzilag távolodtak, nőtt a migráció folyamatába bekapcsolódó országok száma, egyre kritikusabbá vált a beilleszkedés kérdése. A migráció irányítása ezzel áthelyeződött a migráns és a befogadó állam párbeszédéről a fogadó régió mindennapjaira.⁸

Az ember elmozdulása az egyik alapvető termelőerő mobilitását jelenti. A munkaerő mozgásának a szabadáramlás elmélet szerint szoros kapcsolatban kellene történni a tőke, az áru, a szolgáltatások szabad mozgásával.⁹ Így látható a gazdaság együttes szabad térbeli mozgása. A globalizálódó gazdaság piaca az emberrel szemben olyan új elvárásokat fo-

galmazott meg, mint a több földrajzi helyen szerzett tapasztalás, a szakértelem és annak is folyamatos megújítása. A magasan képzettek akadálytalan és gyors áthelyezése, és szak-képzettek toborzása annak érdekében, hogy a nemzetközi termelés és magasan képzettek kiszolgálása minél teljesebb legyen.

A történelmi időkben az emberek mozgása gyakoribb volt, mint a termelés vagy a pénztőke áthelyezése. Azzal, hogy a termelésben függetlenedés ment végbe a természeti erőforrásoktól, és a végtermékekben nőtt az ún. *hozzáadott érték* szerepe, bekövetkezett a tőke és a *termelés gyors áthelyeződése*. De hamarosan az is egyértelművé vált, hogy ehhez szükséges a szak tudás és a magas szintű szolgáltatás jelenléte, ami növelte az egymásra utaltságot.

Kétségtelen tény, hogy gazdaság globalizációjának a migráció az egyik megvalósítási eszköze. Különösen igaz ez a tömeg kisebb hányadát, egyötödét alkotó magasan képzett, speciális jártassággal rendelkezőkre, ők stratégiai jelentőségű kulcsfigurái a nemzetközi üzleti élet előrehaladásának. A határokon átlépő tömeg döntő részét, mintegy négyötödét jelentő képzetlen rétegre a termelésben-szolgáltatásban résztvevőként van szükség. Tapasztalatok mutatják, hogy a magasan képzettek magasabb fogyasztást is jelentenek, és a magas szintű tevékenység akkor válik hatékonyá, ha arányos kiegészítő tevékenységet elvégzőkre is tud támaszkodni.

Az évszázadokra visszatekintő peregrinusok, a társadalom elitjét alkotó és mobil réteg motivációja azon alapult, hogy több földrajzi helyen szerzett tapasztalatot, ezzel növelte szellemi értékét. A globális gazdaság terjedésével a térbeli mobilitással elérhető készség, szellemi tőkenövelés jelentősége fokozódott. Manapság az önéletrajzban a több országban felmutatott gyakorlott, a nemzetközi jártasság sok esetben a végzettséggel azonos paraméterekkel értékelt, és a jártasság bizonyító erejű elemmé vált. Az üzleti világ ezeket az embereket nemcsak keresi, de magasan preferált stratégiai jelentőségű erőforrásnak tekinti. Az országok politikája két vonatkozásban ezért fokozottan kifejeződik:

- A küldők abban érdekeltek, hogy minél kevesebb számú általuk képzettet veszítsenek el, mert ez tovább rontja az otthoni körülményeket,
- A befogadók minél pontosabban tudják kiválasztani azt a személyt, akire kereslet van, és akit várhatóan eredményesen tudnak beilleszteni.

Nő azoknak a statisztikáknak a száma, amelyek nemcsak az állományi vagy áramlási adatokat, de a „gyökérverés” időtartamát is közlik. Azok, akik képzettségükbe fektettek, ezt az investíciót szeretnék mielőbb megtérülni látni. Ennek elérése érdekében azon gazdasági tereket keresik fel, ahol igény van tudásukra, és készségeiket felhasználják. Ez a felhasználás a változó helyszínű beruházásokhoz, a fejlesztésekhez kapcsolódik. Következésképpen erősen *összekapcsolódik a pénztőke és a képességi tőke mozgása*.

4. A küldők és a fogadók párbeszéde

Ismeretes, hogy a nemzetközi migráció irányítása nemcsak a biztonságot, de a hatások kiszámíthatóságát is lehetővé teszi. A befogadók céljainak megfogalmazása és érvényre juttatása teszi lehetővé a migrációval elérhető nyereség növelését. A dialógus megvalósulását segíti az a tény is, hogy a legtöbb befogadó ország a korábbi képzettek körforgása helyett arra törekszik, hogy a hazai érdekeknek megfelelő, rugalmas befogadást érjen el. A világ legtöbb országa az elmúlt évtizedben a tehetségesek elvesztésével, vagy az agyelszívást követően, az agyak körforgásaként keletkező nyereséggel és lehetőséggel, mint új erőforrással foglalkozott. A *befogadói kereslet* megfogalmazása és az *érdekek érvényesítése*, maga a beilleszkedés azzal is együtt jár, hogy a fogadókkal kapcsolatok alakultak ki.

2005-ben 4 millió letelepedő és 1,8 millió tartózkodó érkezett az OECD országokba,

ami nem tartalmazza a nagyszámúra becsült illegális migrációt. A menedéket kérők száma 2005-ben alig érte el a 300 ezer főt, ami fele az ezredfordulás értéknek.¹⁰ A családegyesítés maradt a bejutás jellemző csatornája, (45–60%), de a képzettséghez, a munkához kapcsolódó bejutás aránya ugrásszerűen nő, és harmadát jelenti a tartózkodási kérelmeknek. Ez nagy kihívást jelent a munkavállalási engedélyezés rendszerének működésében.

Az OECD legutóbbi ülésén, kiindulva a párbeszéd szükségességéből és a migráció globális elterjedtségéből, arra a következtetésre jutottak, hogy foglalkozni kell a BRICs országok (Brazília, Oroszország, India és Kína) migrációs kérdéseivel. Különösen az utóbbi kettő az elmúlt évtizedben ugrásszerűen került a befogadási listák élére.

A *BRICs kezdeményezés* azzal van összefüggésben, hogy a 4 országban az elmúlt 5 év alatt 22 millió munkahelyet létesítettek, míg az OECD országokban 3,7 milliót. Tehát gyorsan bővül a nagy küldő régiók otthoni foglalkoztatási lehetősége. Az OECD tagállamok átlagában a GDP 42%-a származik áru és szolgáltatás kereskedeleméből. Kínában 56%, Oroszországban 56%, Indiában 40%, Brazíliában 3%. Kínában különösen a munkaerő kereslet és kínálat képzettségi szintje áll távol egymástól. Becslések szerint 150 millió vidéki munkaerő feleslegre számítanak.¹¹ A világ migrációja szempontjából sem mindegy az, hogy velük mi történik. Ezért is volt fontos a vitában résztvevő kínai fél mondata, miszerint „a piacgazdasági körülmények között alapvetően fontos az, hogy a munkaerő szabadon, vagy kisebb korlátozással dönthessen”.

Megállapítható, hogy a migrációs gyakorlat módosult. A befogadási gyakorlat a legtöbb OECD államban a munkaerő kereslet fokozott figyelembevételével alakul, amelyet úgy értelmeznek, mint a szellemi tőke áthelyezését. A legtöbb ország munkaerő piaci elemzésében arra a következtetésre jut, hogy a munkaerő-kereslet és -felhasználás szintje nem felel meg a kínálati képzettségnek. Ez a munkaerő elfecsérlését jelenti, a megfeleltetés létrejöttét akadályozza. A jelentkező ellentmondások a migránsok és a hazai munkaerő között még jobban érzékelhetők. Tapasztalatok mutatják, hogy a végzettség nem elegendő mérőszám, a munka világának eltérő földrajzi gyakorlata hatással van a megszerzett ismeretek alkalmazására. Jobban kell ismerni a külföldiek képzettségét, emeli ki A. Gurria, az OECD vezetője. A migráció sikere a jobb beilleszkedést jelenti, ami a beérkező erőforrás alkalmas felhasználást is jelenti. Azt tapasztalják, hogy az ún. második generációs fiatal migránsok helyzete az, amin javítani szükséges. Az ott született fiatalokhoz képest az ő munkanélküliségük kétszeres. A legjobb megoldásnak a tagállamokban a tanulói-gyakorlati szerződés, munkahelyi továbbképzés, és fizetés kiegészítés látszik.

5. A migrációs stratégia új gondolkodási módja

A migráció, növekvő és központi szerepet tölt be a világ körforgásában, alapvető motorja a globalizációnak. Nőtt a fogadó országok felismerése a tekintetben, hogy migrációval haszon érhető el. Nemcsak mennyiségi növekedésről, hanem sokféle esetről és gyakorlat okozta hatásról beszélhetünk. A sokféleség kényszeríti ki az alkalmazkodó, változó stratégiai gyakorlatot. A szabad áramlási terekben megvalósuló stratégiák alapnak tekintik azt, hogy új közösségek azonos esélyekkel rendelkezzenek, és összekovácsolódnak. A politikusok és a lakosság is fokozódó érdeklődéssel tekint az érkezőkre és az elmenőkre. Az itt szerzett tapasztalat közrejátsszik abban, hogy ez alapján kerülnek az országok kedvező, avagy kedvezőtlen megítélésre. Az így szerzett benyomások hatással vannak a turizmusra, a kereskedelemre és magára az általános vélekedésre is. A migránsok a mozgással tapasztalatokban gyarapodnak, ami lehet rájuk nézve előnyös, előrevívó, vagy éppen belátja velük azt, jobb otthon maradni.

Változó helyzetet jelent a migrációban az, hogy *kontinensünkön a kis létszámú kohorszok* időszaka következik, miközben a *küldő régiókban nagy létszámú fiatal kerül a munkaképes korba*. A fogadó régiók demográfiai helyzete egyre jobban igényli a munkaerőpiacot és az eltartás terén a fiatalabb korosztályok beáramlását. A paradox helyzet a korábbi megállító hozzáállás módosulásával fog jární, és toborozó jelegű lesz.

Ahhoz, hogy megvalósítható és előrevivő ajánlásokat tegyünk, többoldalú egyeztetésre van szükség, amelyben minden szereplő képes egyeztetésre. A törekvések fő célterülete a munkavállalási és a képzettségi alapú befogadáshoz kapcsolódik. Ismeretes, hogy a befogadás döntő része családgyejesítésen alapszik, amelyben nemhogy nincs az államnak beleszólása, de még a kedvezőtlen populációs összetétellel újabb szociális feladatokat, a beilleszkedés rizikóját vállalja.

A befogadottak összetétele, és alkalmazkodási képessége meghatározza az ilyen módon elérhető gazdasági előnyt, avagy új erőforrások hozzárendelését kívánja meg. A *migráns biológiai-szellemi tőkét jelenít meg*, és térbeli elmozdulásával erőforrásokat rendez át, visz el és telepíti az új helyre. Más esetben ilyenkor kompenzáció illeti meg a kibocsátót, mert áthelyezi erőforrását egy másik országba. Ez a migráció esetén nem következik be. Kiemelten fájdalmas kérdés az, hogy a kisszámú képzett munkaerő sem talál az otthoni környezetben munkát, a küldők nem jutnak kompenzációhoz, így a veszteség számottevő. Ezzel a migráció a világon a növekvő mértékű egyenlőtlenségek kialakulásához járul hozzá.

A migráció történelme azt mutatja, hogy a mozgás folyamatos, és a sokféleségből következő kihívásai a helyzetet fokozzák. A migrációs folyamat vezérlése azt jelentette, hogy a befogadók védekeztek a migrációs nyomás ellen, a már bekövetkezett eseményekre reagáltak. Amennyiben növelni szeretnénk a fogadó ország kereslete szerinti bejutást, bizonyára nem statikus viszonyokat veszünk számba, hanem igenis változó munkaerőpiaci helyzetből levezetett kereslet. Erre a helyzetre fel kell készülni, felismerve a dinamikát, az igényt.

Az új stratégiai gondolkodásnak azzal is számolni kell, hogy a migránsok és az azok döntését elkészítő közösségek (családi, lakó, etnikai, szakmai) gondolkodása, értékelése és tudatosulási folyamata jelentősen haladt előre. Egy példával megvilágítva, a családok azzal, hogy előteremtik gyermekeik más országban történő tanulásának költségét, abban a reményben teszik, hogy ezzel az alacsony jövedelmű és életszínvonalú generáció megteremti annak lehetőségét, hogy a következő generáció jobb munkaerőpiacra jusson be. Később a kedvezményezett fogadói helyzet rá is visszahat. És később ez visszahat a küldő közösségre. A *hazautalás* a más országban keresett pénz banki úton történő hazautalását jelenti. Tehát az ott keresett pénz nagy része visszavándorol. Így a hazautalás azt a keresményt helyettesíti, amit otthon kellene megkeresni. És ezzel a napi kiadásokat kiegészíteni.¹² Jelenleg az a helyzet, hogy az alacsony kereseteket mutató régióból egy magasabb keresetet jelentő régióba történő mozgás nagyobb haszonnal jár, mintha ennek csak töredékét jelentő otthoni munkavállalás valamiféle fejlesztéssel megvalósulna.

A migrációra vonatkozó új gondolkodás a munkaerőpiacjal való többoldalú és közvetlen, kölcsönös kapcsolat kiépítését szeretné. A migráció stratégiai kialakításában alig tartható az a helyzet, hogy a civil szervezetek érdekeit nem képviselik, említve a migráció előkészítése biztonságpolitikai kérdését. Nem halogatható tovább a helyi, a nemzeti és a globális érdekek és szabályok egyeztetése. Ebből a helyzetből ki kell lépni, és az egész társadalomra kiható kérdéseket, az egész társadalmat képviselő résztvevőkkel együtt kell kialakítani. A helyi kérdéseket, várható hatásokat regionális egyeztetés során kell szabályozni. Pl. a metropoliszokra nem lehet az országgal azonos érdekeket, szabályokat megfogalmazni. Ezt nevezzük a migráció szubszidiaritásának.

A migráció folyamata egyre több országra terjed ki, ezzel a soknyelvű és sokirányú kul-

túra jelentősége megnő. A több eredetű és társadalmi értékrendből érkezők együttélése új kihívásokat hoz felszínre. *A nemzeti szinten megfogalmazott befogadási szabályok csökkenő mértékben voltak alkalmasak arra, hogy a helyi, szomszédsági helyzetben iránymutatóként szolgáljanak.* És ezzel az országos szabályok kiegészültek helyi sajátosságokkal, kiemelten a városi tereken.¹³

A párbeszéd érdekében:

- világossá kell tenni a migránsnak azt, hogy a befogadók mit várnak és ő milyen helyzetre készülhet fel.
- A befogadásban résztvevőknek párbeszédre és érvelésre felkészültnek kell lenni.
- A migrációs érdeklődést folyamatosan figyelemmel kell kísérni, és a megállapítások értékelése visszahat a partnerek érdekeire.
- Törekedni kell arra, hogy a többoldalú érdekek képviselője minél teljesebben válsuljon meg.

A befogadottak többsége központi forrásokat vesz igénybe, de ha a kereslettől vagy a beilleszkedési lehetőségektől eltérő összetételben érkeznek a migránsok, akkor ezeket helyi, vállalkozói, *etnikai támogatással* lehet kiegészíteni. A támogatásnak ez a formája a helyi érdekek nagyfokú konszenzusára épülhet. Amennyiben őket akarjuk befogadni, akkor a központi és a helyi párbeszéd elindul. A munkáltatók és a jogalkotók dialógusa ebben kiemelten érdekes kérdés. Amikor államilag finanszírozott iskolába jönnek a külföldi hallgatók, és a megfizetett tandíj nem fedezi az állami támogatás mértékét, felmerül egy új aspektus. De ha a helyi gazdaság fejlesztéseként gondolkodunk a kérdésről, akkor ehhez az ott élők már szívesen csatlakoznak. Ha például az elégtelen egészségi állapotban ideérkező személy jelentős központi forrásokra tarthat igényt.

Összetettebb az a helyzet, amikor ún. *cirkuláris migráció esete* áll fenn.¹⁴ Vagyis több alkalommal kerül sor más, akár több országban is a munkavállalásra. Trend jellegű változásokat okoz az ún. „age of women”, az, hogy a migrációban éppen úgy, mint az oktatásban, a gazdaságban, a női munkavállalók hányada közelít a férfiakéhoz. Történik mindez úgy, hogy a leánygyermek iskolába lépése elmarad a fiúgyermekétől.

Az egyes országok gyakorlata és lépései eltérnek, de mégis olyan elveket javasolunk elfogadni, amelyek alapjai lehetnek egy európai egységes, vagy konvergáló gyakorlatnak, lehetővé téve a szabadáramlást. Például elkerülni a képzettségek és a keresletben megfogalmazott tevékenységek eltérő értelmezését. A tevékenység és a végzettség összefüggését, a gyakorlat elismerése terén.

Az átfogó harmonizáció a szándékok és megközelítések *folyamatos monitoringját* jelenti, ami új fajta szerveződéssel is együtt jár. Az Európa Bizottság anyagában a következő erre ösztökélő igék találhatók: képessé teszi, bátorítja magvető forrásokat, biztosít, közelíti, kiegészíti, megosztja... mindezt annak érdekében, hogy a *közös gondolkodás létrejöjjön*.

Az elmúlt évtizedek migrációs tanácskozásai ehhez a gondolkodásmóddhoz alig fordultak, noha a migrációs célok keleten és nyugaton közelítettek egymáshoz. Az 1999. évi Tamperei ülés ráutaló módon azt mondja, „több és hatékony managementre van szükség minden migráció által érintett vonatkozásban”.

Lábjegyzetek

¹ Gödri Irén (2008): Migráció a kapcsolatok hálójában, PHD ELTE Budapest.

² <http://ksghome.harvard.edu/~GBorjas/Papers/JEL94.pdf>

³ Rédei Mária (2005): A nemzetközi vándorlás folyamatának irányítása. In: Statisztikai Szemle 83/7. pp. 662–680.

⁴ <http://globalhighered.wordpress.com/2009/08/11/indian-students-in-australia-how-did-it-come-to-this/>

⁵ Firm demography 1999.; Kurtán 2004.; KSH 2006.

⁶ Rédei, M.–Jakobi, Á.–Jeney, L. (2002): Regionális specializáció és a feldolgozóipari tevékenység változása. In: Tér és Társadalom. 16/4. pp 87–108. http://www.rkk.hu/TET/2002_4/index.html; Barta, Gy.–Czirfusz, M.–Kukely, Gy: Re-industrialisation in the World and in Hungary, European Spatial Research and Policy, 2008/2. ISSN 1231–1952, pp. 5–27.

⁷ <http://hir.harvard.edu/articles/1444/1/>

⁸ Rédei Mária (2005): A nemzetközi vándorlás folyamatának irányítása. In: Statisztikai Szemle 83/7. pp. 662–680.

⁹ Rédei Mária (1996).

¹⁰ OECD 2007.

¹¹ OECD 2007.

¹² Rédei Mária (2007): Mozgásban a világ: a nemzetközi migráció földrajza. Budapest, ELTE Eöt-vös Kiadó. 568 p. http://eotvoskiado.hu/kiadvanyok/?item_Id=270

¹³ www.metropolisproject.com

¹⁴ Gödri Irén (2008): Migráció a kapcsolatok hálójában, PhD ELTE Budapest.; Illés Sándor–Lukács Éva (2002): A személyek szabad áramlásának statisztikai szempontú vizsgálata In.: Migráció és statisztika, KSH NKI Kutatási jelentések, 71. Budapest.